

**Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.107
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
доктору педагогічних наук, професору,
професору кафедри початкової освіти та
освітніх інновацій
Білавич Галині Василівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)**

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора,
професора кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Кірдан Олени Леонідівни

на дисертаційну роботу **Завулічної Інни Ігорівни**

**«Благодійні фонди України в системі підготовки майбутніх педагогів до
доброчинної діяльності (90-ті рр. ХХ – перша чверть ХХІ ст.)»**,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Професія педагога вимагає від учителя бути відповідальним перед суспільством, щодня розв'язувати складні завдання, мати високі професійні та людські якості. Тому сьогодення освіти в Україні спонукає до формування в майбутніх педагогів ціннісних орієнтацій, розширення їхньої громадянської та національної самосвідомості, підвищення духовності та формування доброчинності.

Повномасштабна війна рф проти України посилила роль доброчинності, благодійництва та меценатства як ціннісних пріоритетів суспільства. У Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти» до предметно-методичної компетентності вчителя зараховано «здатність формувати ціннісні ставлення в учнів». Виховні функції педагогів охоплюють формування в учнів громадянськості,

національної самосвідомості, бажання працювати для перемоги та повоєнного відновлення України. Важливими є культивування доброчинності, утвердження принципів загальнолюдської моралі, формування морально-етичних якостей та загальнолюдських цінностей учнів; їх високої пізнавальної культури, прагнення до самоосвіти та самовиховання; розвиток почуття обов'язку та відповідальності. Таким чином, система підготовки майбутніх педагогів до доброчинної діяльності має ґрунтуватись на традиціях меценатства та благодійності, що є значними у масштабах й тяглості в часі.

Теоретичні та практичні засади діяльності благодійних фондів України в системі підготовки майбутніх педагогів до доброчинної діяльності у період 90-х рр. XX – першої чверті XXI ст. не знайшли належного відображення у наукових працях вітчизняних дослідників, а досліджуваний період характеризується тим, що відбувся випереджувальний розвиток практики підготовки майбутніх педагогів до доброчинної діяльності із суттєвим відставанням розвитку наукової теорії.

У контексті означеного вище актуальність і значущість дисертаційної роботи «Благодійні фонди України в системі підготовки майбутніх педагогів до доброчинної діяльності (90-ті рр. XX – перша чверть XXI ст.)» не викликає сумніву.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, а саме: «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер 0108U009122).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Дисертація Завулічної Інни Ігорівни є завершеним науковим дослідженням, яке виконане на належному науково-методичному рівні.

Дисертаційна робота передбачає аналіз внеску благодійних фондів України в систему підготовки майбутніх педагогів до доброчинної діяльності в період 90-х років XX – першої чверті XXI ст. задля творчого використання історико-педагогічного досвіду за умов сучасних викликів. Поставленої мети авторка роботи досягла шляхом розв'язання чітко визначених наукових завдань.

Завдяки доцільно сформованій репрезентативній джерельній базі дослідження, що містить 511 найменувань, дисертантка змогла проаналізувати широкий спектр законодавчих та нормативних актів, архівних джерел (документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Державного архіву Львівської області, Державний архів Івано-Франківської області), матеріали вітчизняних і зарубіжних науково-педагогічних періодичних видань, інтерпретаційні джерела (монографії, дисертації, авторефераті дисертацій, праці українських і зарубіжних учених), статистичні звіти, довідкову літературу, інтернет-ресурси. Це уможливило визначити роль благодійних фондів у системі підготовки майбутніх педагогів до добродійної діяльності в Україні упродовж досліджуваного періоду; виокремити передумови становлення і розвитку благодійних фондів у системі підготовки майбутніх педагогів до добродійної діяльності.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, є обґрунтованими; вони забезпечені застосуванням комплексу взаємодоповнювальних методів (загальнонаукових: аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, узагальнення; термінологічного, історико-педагогічного, ретроспективного, структурного, проблемно-пошукового), адекватних предмету, меті та завданням дослідження, а також об'єктивним аналізом здобутих результатів.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження не викликає сумнівів, оскільки забезпечена широким використанням наукових методів, репрезентативної джерельної бази, що становить одну з необхідних і достатніх умов забезпечення вірогідності й обґрунтованості результатів історико-педагогічних досліджень, широкою апробацією результатів роботи у науково-комунікаційних заходах різного рівня.

3. Наукова новизна дослідження.

Дисертація І. І. Завулічної є комплексним дослідженням, у якому вперше: здійснено цілісний ретроспективний аналіз функціонування благодійних фондів України в системі підготовки майбутніх педагогів до добродійної діяльності в 90-ті рр. ХХ – першій чверті ХХІ ст.; розроблено періодизацію розвитку благодійних фондів в Україні: перший період (1991–1997) – зародження благодійності; другий (1997–2014) – становлення благодійності та зародження соціальної відповідальності; третій (2014–2019) – соціальної мобілізації та волонтерства; четвертий (2019 рр.–до

сьогодні) – соціальної активізації та цифрової інтеграції. Водночас проаналізовано особливості добродійної діяльності благодійних фондів України в 90-х рр. ХХ ст. – першій чверті ХХІ ст. як чинник впливу на галузі освіти, медицини, соціальну сферу; досліджено організаційно-дидактичні засади підготовки майбутніх педагогів до добродійної діяльності в Україні в 90-ті рр. ХХ – першій чверті ХХІ ст.; визначено перспективи залучення благодійних фондів України до підготовки майбутніх педагогів до добродійної діяльності на сучасному етапі.

Окрім того, у дисертації уточнено наукові уявлення про поняттєво-категорійний апарат з проблеми діяльності благодійних фондів України в системі підготовки майбутніх педагогів до добродійної діяльності (категорії «благодійність», «благодійна діяльність», «благодійний фонд», «волонтерство», «добродійність», «добродійна діяльність»).

4. Теоретична цінність і практична значущість отриманих наукових результатів.

Дисертаційна робота І. І. Завулічної містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальне наукове завдання.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження за № 0304- 29/17 від 03.09.2024 р.); Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження за № 1/806 від 19.08.2024 р.); Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження за № 17/19-2640 від 28.08.2024 р.); Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження за № 01-16/251 від 15.08.2024 р., Тлумацької Української греко-католицької церкви «Пресвятої Трійці» (довідка про впровадження за № 09 від 23 червня 2024 р.).

Основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані науково-педагогічними працівниками в процесі викладання дисциплін «Вступ до спеціальності», «Історія педагогіки», «Соціальна педагогіка», «Історія соціальної роботи» та ін.,

здійснення наукових досліджень, підготовки підручників і навчальних посібників для ЗВО; розробки навчальних планів, програм та посібників; науковцями, викладачами ЗВО, аспірантами, студентами, психологами, фахівцями із соціальної роботи, соціальними педагогами, педагогами-організаторами, учителями-практиками в професійній діяльності. Зокрема, спроектовано та впроваджено елективний курс «Система підготовки майбутнього педагога до добродійної діяльності в Україні: теорія і практика»; розроблено сайт «Добродійність» для надання доступу до інформативного та практичного контенту про благодійність та добродійну діяльність в Україні; розроблено тренінг «Цифровізація благодійних фондів», визначено рекомендації та перспективи внеску благодійних фондів для вдосконалення системи підготовки майбутнього педагога до добродійної діяльності в Україні.

5. Загальна оцінка змісту роботи.

Дисертація І. І. Завулічної на правах рукопису має чітку структуру і містить всі необхідні для дисертаційної роботи структурні елементи: анотації українською й англійською мовами, список опублікованих праць за темою дисертації, перелік скорочень та умовних позначень, вступ, три розділи з висновками до них, висновки, список використаних джерел і додатки. Загальний обсяг дисертації становить 421 сторінку, основний текст викладено на 222 сторінках.

У вступі Інна Ігорівна детально обґрунтувала актуальність проблеми; вказала на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначила науковий апарат та представила методи дослідження; розкрила наукову новизну і схарактеризувала практичне значення одержаних результатів; надала інформацію про особистий внесок здобувачки у праці, опублікованій у співавторстві, апробацію результатів дослідження.

У першому розділі роботи – «Благодійні фонди України як історико-педагогічний феномен» – дисертанткою схарактеризовано поняттєво-категорійний апарат дослідження (п. 1.1); окреслено чинники розвитку благодійних фондів в Україні (кінець 90-рр. ХХ – перша чверть ХХІ ст.) (п. 1.2); схарактеризовано добродійну діяльність благодійних фондів України як фактор впливу на освітню, медичну та соціальну сфери (п. 1.3).

До переваг змісту цього розділу зараховуємо узагальнення різнопрофільних та різногалузевих підходів до тлумачення термінологічного поля досліджуваної проблеми, представленого поняттями «благодійність»

(с. 27–34 дисертації, додаток Б), «благодійництво» та «благодійна діяльність» (с. 34–38 дисертації), «благодійна організація» та «благодійний фонд» (с. 38–43 дисертації), «волонтерство» (с. 43–48 дисертації), «добročинність» (с. 49–57 дисертації, додаток В), на основі чого уточнено трактування понять та категорій з проблеми діяльності благодійних фондів України в системі підготовки майбутніх педагогів до добročинної діяльності.

Вагомим вважаємо аналіз нормативно-правових документів, які регламентують благодійну діяльність загалом і діяльність благодійного фонду зокрема, що викладено дисертанткою на с. 75–80 дисертації.

Позитивно оцінюємо розроблену дисертанткою періодизацію розвитку благодійних фондів в Україні (перший період (1991–1997) – зародження благодійності; другий (1997–2014) – становлення благодійності та зародження соціальної відповідальності; третій (2014–2019) – соціальної мобілізації та волонтерства; четвертий (2019 рр.–до сьогодні) – соціальної активізації та цифрової інтеграції). Наголосимо, що періодизацію виконано відповідно до визначених критеріїв: історико-педагогічного (окреслення генези розвитку благодійних фондів в Україні), суспільно-політичного (осмислення суспільно-політичних, соціальних, економічних та культурно-освітніх детермінант розвитку благодійних фондів в Україні); правового (формування нормативно-правової бази розвитку благодійних фондів в Україні), що забезпечило комплексність підходу до їх виділення.

На наш погляд, значущим є ґрунтовний аналіз діяльності численних благодійних фондів незалежної України, висвітлений у підрозділі 1.3 (с. 86 – 105 дисертації). Такий підхід забезпечив цілісний, системний і неупереджений аналіз поступу добročинної діяльності благодійних фондів України в 90-х рр. ХХ ст. – першій чверті ХХІ ст. як чинника впливу на галузі освіти, медицини, соціальну сферу, зумовленого запитами суспільства.

У другому розділі дисертаційної роботи – «Організаційно-дидактичні засади підготовки майбутніх педагогів до добročинної діяльності в Україні в 90-рр. ХХ – першій чверті ХХІ ст.» – висвітлено роль благодійних фондів у вдосконаленні системи підготовки майбутніх педагогів до добročинної діяльності (п. 2.1); з'ясовано зміст підготовки майбутніх педагогів до добročинної діяльності в Україні (п. 2.2); окреслено виховний потенціал благодійних фондів у системі підготовки майбутніх педагогів до добročинності в Україні (п. 2.3).

На наш погляд, перевагою підрозділу 2.1 є те, що авторці вдалося проаналізувати активну участь благодійних фондів України у роботі системи освіти, а саме: закладів дошкільної, загальної середньої, професійної та вищої освіти; це дало можливість сформулювати власну думку щодо означеної проблематики та визначити й аргументувати основну мету заснування в закладах освіти благодійних фондів.

Позитивного схвалення заслуговують: аналіз змісту підготовки майбутніх педагогів до добродійної діяльності в Україні у 90-х роках ХХ – на початку ХХІ ст., зокрема Тернопільського педагогічного інституту імені Володимира Гнатюка, Київського педагогічного інституту іноземних мов, Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Ушинського, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (с. 148–150 дисертації); якісний науковий аналіз змісту підготовки майбутніх педагогів до добродійної діяльності, порівняння навчальних планів і освітніх програм підготовки фахівців за чотирма спеціальностями першого, другого та третього рівнів вищої освіти ЗВО України (с. 150–174 дисертації).

Вартісною в дослідженні є також характеристика виховного потенціалу благодійних фондів у системі підготовки майбутніх педагогів до добродійності в Україні (с. 159–183), виконана в таких аспектах: освітні програми та тренінги; практичний досвід; стипендії та гранти; благодійні проекти, створення на базі ЗВО спеціальних структур (громадське об'єднання, науково-методичний центр, навчальна лабораторія тощо); участь студентів ЗВО у волонтерських об'єднаннях тощо.

Третій розділ дисертації – «Перспективи діяльності благодійних фондів у підготовці майбутніх педагогів до добродійної діяльності в Україні на сучасному етапі» – охоплює висвітлення питання використання інформаційних технологій у контексті залучення благодійних фондів до добродійної діяльності (п. 3.1) та методичні рекомендації щодо підвищення ефективності підготовки майбутніх педагогів до добродійної діяльності (п. 3.2).

На наш погляд, значущим є те, що авторкою на основі аналізу застосування інформаційних технологій у контексті залучення благодійних фондів до добродійної діяльності зроблено висновок про те, що новітні інформаційні технології надають низку можливостей для ефективної організації та реалізації благодійних проектів через онлайн-платформи,

соціальні мережі, вебсайти та блоги, електронну пошту та розсилку, мобільні додатки, відео та мультимедійний контент, соціальні медіа, краудфандинг, штучний інтелект тощо та істотно підвищують ефективність добродійної діяльності, дають змогу швидко й ефективно синтезувати ресурси, оперативно інформувати громадськість, залучати до співпраці нових партнерів і донорів.

Значущим вважаємо розроблений та впроваджений дисертанткою елективний курс «Система підготовки майбутнього педагога до добродійної діяльності в Україні: теорія і практика» (с. 200–211 дисертації).

Висновки до роботи логічні, вони відповідають завданням дослідження. Додатки до роботи є інформативними й органічно доповнюють текст дисертації, слугують вагомим підґрунтям для заглиблення у досліджувану проблему.

Дисертаційне дослідження І. І. Завулічної є повністю завершеним. Авторка дослідження досягла мети, успішно розв'язала поставлені завдання.

6. Відсутність порушень академічної добродійності.

За результатами перевірки та аналізу дисертації І. І. Завулічної не було виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації. Аналіз дисертації надав підстави для висновку, що авторка робить посилання на джерела при використанні ідей та положень, які в них представлені, відповідно до норм законодавства про авторське право та суміжні права.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, вважаємо за необхідне висловити окремі міркування й побажання:

1. У дисертаційній роботі (підрозділ 1.1, с. 27–58) та додатках Б, В схарактеризовано різноплановість підходів до визначення понять «благодійність», «благодійна діяльність», «фонд», «благодійний фонд», «волонтерство», «добродійність», «добродійна діяльність», що свідчить про теоретичну значущість дослідження. На нашу думку, доречним було б об'єднання термінів, використовуваних у роботі, у глосарій, що сприяло б цілісному та узагальненому представленню базових дефініцій дослідження.

2. Позитивно оцінюючи розроблену дисертанткою періодизацію розвитку благодійних фондів в Україні, яка дала змогу І. І. Завулічній систематизувати значний обсяг інформації і домогтися логіки викладу,

водночас зауважимо про певну неузгодженість назви теми дисертаційної роботи та викладеного на с. 59–60, що розширює у часовій тяглоті вказані у формулюванні хронологічні межі. Слід було обґрунтувати доцільність уведення у зміст роботи матеріалу щодо витоків благодійності як соціально-педагогічного феномена.

3. Щодо хронологічних меж дослідження. Обґрунтування верхньої межі, наведене дисертанткою у вступі (с. 21 дисертації), свідчить, що за «умовну верхню межу слугує 2022 р. – початок повномасштабного вторгнення РФ на територію України, що дав поштовх до стрімкого розвитку інституту благодійності загалом та збільшення чисельності благодійних фондів зокрема, окреслив новий зміст та форми освітньої діяльності у ЗВО, спрямовані насамперед на соціальну підтримку здобувачів освіти, які захищають Україну у лавах ЗСУ, підтримку та опіку родин, які втратили своїх рідних із числа студентів, викладачів, колишніх випускників ЗВО, на допомогу дітям, внутрішньо переміщеним родинам, змістив акценти з освітньої на соціально-психологічну та медичну діяльність як відповідь на воєнні виклики». Водночас зауважимо, що історики освіти не рекомендують досліджувати явище чи процес раніше, ніж через 5–10 років від його завершення, оскільки аналіз «зблизька» не дає повною мірою об'єктивно оцінити досліджувані явища і процеси, хоча можна виокремити чинники розвитку і перспективи діяльності благодійних фондів у підготовці майбутніх педагогів до добродійної діяльності, що й зробила дисертантка у підрозділі 1.2 та третьому розділі рукопису.

4. Констатуючи міждисциплінарний вимір та наукову цінність дисертаційної роботи І. І. Завулічної, водночас зазначимо, що на сторінках рукопису зустрічаються невмотивовані хронологічні «стрибки» (наприклад, с. 68, 86), трапляється виклад матеріалу у формі констатації фактів без аргументації (наприклад, другий абзац на с. 114), подекуди відсутні необхідні логічні переходи від одного абзацу до іншого (наприклад с. 66–67, 87).

5. У підрозділі 3.2. дисертанткою запропоновано методичні рекомендації щодо підвищення ефективності підготовки майбутніх педагогів до добродійної діяльності. Під час детального аналізу запропонованих методичних рекомендацій щодо впровадження елективного курсу «Система підготовки майбутнього педагога до добродійної діяльності в Україні: теорія і практика» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки можна зробити висновок, що

авторкою систематизовано та логічно вибудовано методичні, наукові, організаційні та освітні аспекти, необхідні для його впровадження. Пропонуємо надалі авторці під час впровадження елективного курсу врахувати специфіку організації освітнього процесу у закладах вищої освіти та передбачити розробку вебінарів або курсу онлайн-лекцій на запропоновані теми.

Разом із тим, зазначені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження Завулічної Інни Ігорівни, відображають власну позицію опонента і можуть слугувати предметом дискусії при обговоренні дисертаційної роботи.

8. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях.

Основні наукові положення дослідження викладено у 17 наукових працях: 6 статтях у наукових фахових виданнях України (з них 1 стаття в співавторстві), 1 статті в колективній монографії, 10 працях у збірниках матеріалів наукових конференцій. Розвідка, що має співавтора, містить чітко вказаний особистий внесок здобувачки.

На основі аналізу змісту публікацій І. І. Завулічної можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

Зміст, обсяг та кількість друкованих праць відповідають чинним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають авторці право публічного захисту дисертаційного дослідження.

9. Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації.

Дисертацію викладено українською мовою. Аналіз структури та змісту дисертації засвідчує, що дисертаційне дослідження є цілісним, характеризується чіткістю викладу матеріалу та логічною послідовністю. Ілюстративний матеріал структуровано в 3 таблицях та 2 рисунках, що полегшує сприйняття змісту матеріалу (зокрема, представленого на с. 70–73) у змісті дисертаційної роботи.

10. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній області спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

11. Загальний висновок.

Аналіз дисертації та опублікованих праць дозволяє зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження Інни Ігорівни Завулічної є актуальною, завершеною, самостійною, цілісною науковою працею, яка містить наукову новизну, теоретичне і практичне значення, обґрунтовані й аргументовані висновки.

Дисертація «Благодійні фонди України в системі підготовки майбутніх педагогів до добродійної діяльності (90-ті рр. ХХ – перша чверть ХХІ ст.)» відповідає вимогам наказу Міністерства науки і освіти України за № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, зі змінами, внесеними Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р. та № 507 від 03.05.2024 р.), а її авторка, Завулічна Інна Ігорівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

Олена КІРДАН